

L. F. F. L. S.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,

De

VERO
THEOLOGICÆ
NATURALIS
FUNDAMENTO,

Quam,

*Ex suffragio Ampl. Collegii Philosoph. in Regia ad
Auram Academia,*

PRÆSIDE

HENRICO HASSEL

Eloquent. Professore Reg. & Ord.

Fac. Phil. h. t. Decano,

Ad diem XXIX. Novemb. An. MDCCXL.

Publice horis locoque solitis examinandam, modeste sistit

ABRAHAMUS POPPIUS Fil.

WIBURGENSIS.

ABOÆ, excud. Joh. Kiæmpe, Reg. Acad. Typ.

S:æ R:æ M:ris
Magnæ Fidei VIRO
REVERENDISSIMO PATRI ac DOMINO

D^N. DANIELI
JUSLENIO,

S. S. Theologiæ DOCTORI Celeberrimo, Dicece-
seos Borgoëntis EPISCOPO eminentissimo, Max-
ven. Consultorii PRÆSIDI gravissimo, Gymnasii Scho-
larumque EPHORO vigilantissimo,
MÆCENATI MAXIMO.

*V*enerabile. Nomen. TUUM. Reverendissime. Pater. Primi-
tis Hisce Conamnum. Academicorum. Prasigere Sustineo.
Pietatis. Atque. Devote Mentis. Legibus. Inductus. Alti. Ni-
mirum. Animo. Meo. Infixa. Sedet. Memoria. Beneficiorum.
Que. In Me. Nunquam. Non. Ulterime. Sunt. Collata. Ac-
cipis. Igitur. MÆCENAS. MAXIME. Benigno. Vultu. Quod.
Humanissima. Mente. Offers. Munusculum. Et. Patere. Ut. Pub-
blico. Hocce. Cultu. TUUM. In. Me. tenerer. Favorem. Neque.
Posthac. Repellas. Ad. Gratiæ. TUAM. Sen. Ad. Sacram.
Quandam. Anchoram. Confugientem. Deque. Patrocinio. TUI.
Mibi. Perpetim. Liceat. Gratulari. D. O. M. Pro. Perenni
TUA. Reverendiss. Pater. Felicitate. Assiduis. Precibus.
Fatigabo.

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

Devotissimus Cultor
ABRAHAMUS POPPIUS.

Amplissimo, atque Celeberrimo VIRO

**D^N. NICOLA O
HASSELBOM,**

Matheseos PROFESSORI in Illustri Academia Abo-
ensi Optime Merito,
MÆCENATI SUMMO.
&
Patrono Propensissimo.

Ratio, cur specimen hoc quaecunque Nomini TUO Cele-
berrimo dedicare debui, nulla fuit alia, quam ne TUA
in me beneficia publice predicandi, TUUM QVE in me favo-
rem venerandi, pratermitteretur occasio. Ex quo etenim in
domum TUAM honestissimam Filii unici, ejusdemque optime
indolis informandi gratia me recepisti, TUÆ in me benivo-
lencia plurima extare voluisti documenta, adeo ut, quod di-
vina providentia TE Patronum nactus sim, impense mihi gra-
tuler. Adspicias igitur vultu sereno, MÆCENAS BENIGNIS-
SIME quæ mens pia & devota offert, meque favore TUO per-
sonni complecti ne desinas, DEUS TE seruet ac Nestoreis frui
jubeat ann.!

Amplissimi Celeberrimique Nominis TUI

Cultor devotissimus
ABRAHAMUS POPPIUS.

Maxime Rev. atqve Praclarissimo VIRO,
Mag. GEORGIO HELSINGIO,
Diecepses Borgoënsis Archi-PRÆPOSITO dignissi-
mo, Summe ven. Consistorii ibidem Pro PRÆSIDI
æqvissimo,
MÆCENATI OPTIMO.

Benivolentia Divina singulari certe est tribuendum, quod
TIBI MÆCENAS OPTIME, quo Parens meus, senex
jam sexagenarius in adolescentia sua usus est Praeceptore,
nos quoque juveniles hasce lucubrationes sacrare possimus.
Quod talis nobis Promotor & Evergeta Superstes maneat,
est, de quo nobis quam maxime gratulamur. Voreo ita-
que, ut Optimus rerum Arbitr, senectutem TUAM, quam
IPSE tot meritis ornas, in posterum quoque vegetam effici-
at floridamque! Ero dum vixero.

Maxime Reverendi Nominis TUI

Cliens humillimus
A. POPPIUS

Admodum Reverendo atque Praclarissimo Domino,

ABRAHAMO POPPIO,

Past. & Præposito in paroecia Joccas Savvolaxiorum dignissimo, Parenti suo carissimo, & qua Filium decet observantia, ad cineres usque colendo.

Vota TUA, Parens Carissime, aliquatenus impleturus, rationem studiorum meorum, pia mente TIBI jam reddo. TU namque vita mihi auctor es; TIBI educationem inde a teneris acceptam refero; Ad TE igitur, quod TUUM est, jure omnino revertitur. Meum erit ad DEUM O. M. pia fundere suspiria, velit TE, Parens Optime, diu salvum & incolumem benignissime conservare, quo mihi & ceteris, qui TE Patrem veneramus, gaudium, solatium & fulcrum contingat certissimum! Ita precatur

Carissimi Parentis

Filius obedientissimus
A. POPPIUS.

Præstantissimo Domino AUCTORI.

ACTIONES liberas per easdem rationes finales a nobis esse determinandas, per quas determinantur naturales, docetur in moralibus. Enim vero actiones hominis naturales, quæ ab arbitrio ipsius non dependent, varios quidem sibi propositos habent fines particulares; hi tamen omnes gloriæ summi Numinis tanquam fini ultima subordinantur. Ut igitur harmonia generalis, quam perfectio hominis requirit, inter omnes actiones humanas obtineatur, actiones libere ad eandem metam, tanquam ad centrum commune collineare debent. In primis illi, quibus DEUS hoc dedit, ut mentis oculo perspicacius videant, omnes conatus eo dirigere obligantur, ut vera & non simulata Summi Numinis reverentia inter mortales magis invalescat. Unde immortalem meruerunt laudem, qui summæ Dei perfectiones invictis demonstrando argumentis ideam Majestati ipsius conformem animis hominum insinuare studuerunt. Conceptus enim de Deo profani & scepticismus in puncto religionis, qui multorum occupavit animos non solum in præjudicium religionis verum & resp. nullo a'io medio feliciter, eradicantur, quam si veritates iisdem opposta luce demonstrationum mentes hominum perstringant.

Post doctissimorum virorum in hoc genere labores idem vadam, Amice dilectissime, perentare voluisti, eo majorem laudem consecutus, quo magis solide materiam nobilissimam pertractasti. Eam elegisti methodum, quæ assensum gignit firmum atque immotum, satius gnarus profundiora ingenia magis in errore confirmari, si stramineis contra eadem pugnemus solis. Intelligentibus ergo materiam uberrimam præbuisi, unde colligere possunt, Te animum ea imbuisse scientia, qua olim Ecclesia magno cum fructu inservire queas. De cetero, pandat summus Moderator viam, qua egregias ingenii dotes in ipsius gloriam & hum. generis salutem explicare valeas, quod non solum ex animo optat verum quoque sperat,

Amicus sincerus

GABR. HEINRICIUS.

I. N. J.

§. I.

ANtequam ad ipsam tractationem nosmet accingimus, necesse est, ut paucis, quid sit *Theologia Naturalis*, indicemus, scilicet: per *Theologiam Naturalem* intelligimus *scientiam de DEO, attributis & actionibus illius, ex lumine natura haustam.*

§. II.

CUM Doctrina moralis doceat nos dirigere actiones nostras in eligendo bono & fugiendo malo, quin *Theologia Naturalis* influxum in eam vitamque humanam omnem præbeat, nemo facile negabit. Actiones etenim nostræ magnam partem ipsum DEum pro objecto habent; adeoque notitiam illius certam præsupponunt. *Attributa* quoque *Divina* per modum motivorum in actiones hominis liberæ influere posse ac debere, itidem manifestum est. Quid enim, quæso, pietatem in DEum veram, magis in nobis excitabit, quam perfectionum ipsius cognitio? Quid animos afflictos magis eriget

A eriget

eriget confirmabitq̄, quam perspecta illius infinita sapientia & potentia ac summa in res creatas bonitas? Quid denique virtutis amorem animis nostris magis instillabit, quam cum DEum justum boni maliq̄ remuneratorem cognoscimus? Atque cum hæc omnia ex Theologia Naturali discenda sint, facile intelligitur, quanti omnino intersit, ut eadem solidis superstruatur fundamentis.

§. III.

Sed *experientiam* unicum esse omnis cognitionis humanæ fundamentum, qui rem penitus excusserit, omnino deprehendet. Sive enim ad ea, quæ intra nos fiunt, sive quæ reperiuntur extra nos considerata nosmet convertimus, constabit nihil nobis innotescere, nisi ope sensuum internorum, vel externorum. Sic omnis nostra cognitio, quam de ipsa mente nostra operationibusque illius habemus, observationi eorum, quæ intra sum ipsius finem peraguntur, originem debet. Unde etenim constaret nobis vis intellectus, vel simplices ideas formantis pluresve notiones combinantis & separantis, vel denique veritatem unam ex altera deducentis, nisi mens in semetipsam conversa suum, agendi modum animadverteret detegeretq̄? Unde voluntatis inclinationem versus bonum, aversionem autem a malo, perciperemus; aut quomodo virtutes ejus vitiaque explorarem, nisi intima sensatio, quæ nobis præsentissima est, illa aperiret? Quod si autem ad considerationem eorum, quæ extra nosmetipsos inveniuntur, tran-

situm

fitum facere libuerit, quæ de ipsa mente diximus, hic quoque locum habebunt. Quicquid enim genus humanum de mundo & corporibus illius totalibus partialibusque cognovit, aut quicquid de stellis & planetis, quicquid de globo terraqueo, ceterisque rebus tam naturalibus quam artificialibus unquam percepit, id observationi & experientiæ acceptum referet. Quid? quod cognitio universalium, huic fundamento quoque sit innixa. Nam veritates universales sive abstractæ, rebus particularibus insunt, & illis quasi immersæ, ope attentionis abstractionisque eruuntur. Atque cum ipsa individua, per sensus primum repræsentari notaque fieri debeant; etiam universalia ab hoc fonte esse derivanda, per se patet. Hac via ad judicia de rebus assurgimus, hoc tramite ad principia veritatum certa, utpote definitiones, axiomata & problemata quoque adscendimus, ex quibus postmodum aliæ veritates, & quidem innumerabiles, per ratiocinia legitima deducuntur.

§. IV.

Qvod itaque de alio quocunque cognitionis genere §. præced. affirmavimus, idem etiam de cognitione DEI est asserendum. Cum vero DEUS experientia immediata cognosci nequeat, necesse est, id fiat per experientiam mediatam. Intelligimus a. *per experientiam mediatam scientiam ab observationibus immediatis per legitimas conclusiones, deductam.* Atque hoc per *contemplationem mundi*, utpote quem immediate experiamur, fieri debere, quisque facile percipere potest. Et quidem quot in mente nostra facultates

tes sentimus & operationes, quot in corpore nostro membra habemus, quot denique in mundo spectabili res contemplamur, tot certe invenimus divinitatis vestigia. Verum cum hæc omnia rite persequi nec instituti ratio nec vires permittant, nonnulla tantum quæ proposito nostro intersunt, & quidem speciminis loco, attingemus.

§. V.

His igitur breviter præmissis, jam sponte obvenit quæstio, quæ in Theologia Naturali prima est & fundamentalis, scilicet: *An mundus hic sit a se ipso, an vero auctorem habeat?* Ut vero quæstioni satisfieri queat, ipsum hunc mundum ut consideremus, res postulat (§. 4.) Dirigentibus igitur nobis aciem oculorum mentisque ad hanc mundi compagem contemplandam, ea obveniunt, quæ tam multitudine quam pulcritudine sua nos in admirationem sui rapiunt. Sic terram, quam incolimus & cælum supra nos extensum, magno intervallo a se invicem distare videmus. Animadvertimus simul quoque tam terram hanc ipsam, quam cælum, aliis corporibus majoribus & minoribus esse impleta & decorata. Cum autem ex his omnibus, quotquot sint, sunt vero quam plurima, tanquam ex partibus constet mundus, eundem esse *compositum*, quis est, qui non videat? Sed nullum compositum potest esse a se, i. e. rationem existentiae suæ sufficientem in se ipso habere, quippe quod ex partium aliarum compositione dependeat, ergo nec *mundum a se esse exinde certo concluditur.*

§ VI.

Secundo observamus res omnes in hoc universo tum quoad essentias tum quoad operationes esse finitas. *Finitum* a. dicitur quicquid *limitibus terminatur*. Sed quis est, qui & limitationes in omnibus rebus non animadverterit? Testatur id ipsum vel maxime etiam ipsa mens nostra, quæ nobis est præsentissima. Sic multas res simul contemplari non valemus. Ab una cognitione ad alteram successive progredimur. Et pauca cognosci plurima vero ignorari, mortalium scientissimus tateri cogitur. Atque quod in operando est limitatum, ejus essentiam esse finitam per se patet. Corpora vero, quæ mundum constituunt, singula esse limitata, vel solus eorum ad spectus evincit. Sol & stellæ, quamvis vastæ sint magnitudinis, suos habent limites. Sic etiam pro ratione magnitudinis ac distantiae syderum operationes variant. Globum nostrum terraqueum & quæcunque suo ambitu comprehendit, finita esse vulgari pariter experientia constat. Quum itaque mundus componatur ex finitis, eum quoque finitum esse intellibili consequentia evincitur. Nam partes simul sumtæ & totum sunt unum & idem. Quod autem finitum est, illud esse a se contradictionem implicat, quum non esse a se notionem infinitatis complectatur.

§ VII.

Tertium, quod in mundo hoc spectabili experientia duce notari licet, est *continua rerum successio*.

successio five *series* quædam *successionum*. Re etenim una prætereunte, vel penitus evanescente, altera in locum illius in serie quædam succedit. Sic vetustos nos non esse terræ hujus incolas, haud prolixo eget calculo. Habemus namque genitores, quibus originem referimus acceptam. Habuerunt etiam hi suos, quibus natales debuerunt, propagatores. Idem de cæteris animalibus & plantis quoque constat. Neque mutationis expertus est regnum minerale, quod ejus investigatores dudum persenserunt. Sed admirabilis hæc successio in magnis illis mundi corporibus imprimis elucescit. Sol motu diurno & annuo situm suum ad idem fixum telluris punctum continuo mutat. Luna itidem jam adparet, jam conspectui nostro se subducit, & ad locum, unde egressa est, singulis mensibus regreditur. Mercurius autem 88, Venus 224, Mars circiter 687, Jupiter fere 4333, & demum Saturnus 10759 diebus, cursum suum absolvunt. Urde stellarum fixarum seu firmamenti motu, qui annis 25920 semel absolvitur, nihil dicam. Verum quanta demumcunqve in omnibus rebus reperiatur successio, hæc nihilominus est *finita*. Quotcunqve enim tibi rerum revolutiones imaginariis, nunquam tamen in infinitum regredi poteris, quin potius tandem una, evolutio pro principio reliquarum erit fumenda. Revolvi etenim & termino a quo revolutio ortum capiat carere, contradictionem implicat. Hinc igitur, quemadmodum in §. præced. facilis fuit conclusio, scilicet: quod mundus nec *infinitus* nec *a se* esse queat. §. VIII.

§. VIII.

Quoniam itaque ex §. §. 5, 6 & 7. vel cuilibet patebit, *mundum non esse a se ipso*, sequitur quod necessario auctorem habeat, qui ab eo diversus, quique a semet ipso sit, adeoque a nemine dependeat. Hic a. nullus alius, nisi quem proprio sive majestatico nomine DEUM appellamus, esse potest. Atque hæc est scala, qua ad cognitionem existentiae DEI Creatoris optimi ascendere licet.

§. IX.

Existentia itaque Summi Numinis breviter sed satis evicta, proximum est, ut ex eodem principio experientiae *Attributa Divina* innotescere probemus. Sunt vero attributa illa *realitates* seu *perfectiones*, que summo gradu DEO conveniunt. Ad illa itaque consideranda pergimus.

§. X.

Quamvis mundum vastæ magnitudinis esse nemo, qui vel nudo eum intuetur oculo, non percipiat; at qui ad ea, quæ de magnitudine mundi demonstrant astronomi, animum attenderit, stupore defixus & attonitus hæreat, oportet. Nam ut primo circa tellurem nostram gradum sistamus continet diameter illius secundum accuratissimum Cassini calculum 7967, milliaria angl. Superficies a. 19944420, quadrat. milliar. multiplicato v. hoc producto cum tertia parte ipsius semidiametri, prædit summa 264856000000, mill. cubic. quæ tota massa globi terraquei continet. Sed misso hoc at-

tollit.

tollimus oculos ad corpora cœlestia. Sic dimpet.
 Martis 4875, Lunæ 2175, Mercurii 2748, Satur-
 ni 93451, & Jovis 130553. miliarium est anglica-
 norum. Licet a. hæc omnia stupendæ admodum
 sint magnitudinis, exigua tamen adhuc sunt respe-
 ctu ipsius Solis, utpote cujus diamet 812145, to-
 ta v. massa 290971000000000000 miliaribus angl.
 constet. His addimus stellas fixas, quæ oculo nu-
 do fere 3000, ast armato longè plures, imo, in-
 numerabiles conspiciuntur. Sed omnes easdem cor-
 pora esse solaris ipsamque Solem magnitudine vel
 superare vel æquare itidem ab astronomis est obser-
 vatum. Ut jam distantiam earundem a se invicem,
 circulosque, quos motu suo percurrunt, silentio
 involvam. Cum a. hæc omnia manu DEI creatri-
 ce sint producta, intelligitur illi potentiam non
 nisi summam esse tribuendam. Atque cum ejusmo-
 di potentia sit attributum DEO conveniens, sequitur
 fundamentum ipsius itidem esse experientiam.

S. XI.

+ **S**ed quemadmodum potentia Divinæ, ita etiam
 sapientia apertissima indicia in mundo profant.
 Qui etenim res in hoc systemate mundano obvias,
 earumque essentias, figurat & ad se invicem relationem,
 i. e. qua ratione una ab altera, tum quoad exi-
 stentiam, tum quoad operationes dependeat, ad-
 curate consideraverit, is omnia ad certos fines
 tendere, non sine admiratione deprehendet. Nolo
 hic in re tam manifesta dissita exempla proferre,
 Mitto

Mitto itaque totum illud, quod supra nos
 expanditur, spatium cœleste. Prætereo lumi-
 nare illud magnum, quod Solem nuncupamus.
 Transeo quoque systema planetarium cum toto stel-
 larum choro, horumque corporum magnitudi-
 nem, figuram, justam à se invicem distan-
 tiam, & motus directionem, qua unum sidus non
 impingit in alterum, sed omnia cursu non impedi-
 to progrediuntur. Verum sufficit consideremus
 globum nostrum terraqueum, quippe qui nobis est
 proximus; præsertim cum & hic tot sistat sapien-
 tiæ divinæ documenta, quot nemo mortalium in-
 telligere valet. Est illi figura ad sphericam prope
 accedens, adeoque quoad superficiem spatiosa, ut
 quam pluribus habitatoribus sit locus. Hæc etiam
 figura diei & noctis, hiemis & æstatis vicissitudi-
 nes commode admittit. Ea est a Sole telluris di-
 stantia, ut nec calore nec frigore nimio aduratur.
 Quam apte denique in solida & fluida idem globus
 terraqueus est distinctus? Ex aqua nimirum eva-
 porationes, ex evaporationibus nubes, ex nubibus
 pluvix proveniunt. Quantum navigatio commer-
 cii frequentandis conducatur, nemo ignorat. Sed
 relicta hac totali massa, ad res quæ in illa gene-
 rantur particulares, spectandas progrediamur. So-
 lent illæ a Philosophis ad tria regna referri, *Animale*
 sc. *Vegetabile* & *Minerale*. Primum eorum, *Ani-*
male nimirum quod attinet, notissimum est cui-
 que animalium ejusmodi datam esse partium
structuram & *mechanismum*, qui uniuscujusque

nutritioni, vite, motui, habitationi, procreationi & defensioni optime conveniat. Homo, qui inter animalia primas tenet, non corpore solum organico sed & anima constat, ut esset, qui opera & perfectiones Creatoris agnosceret ac prædicaret. Quam artificiose illius organa, quæ sensationes excitant, *nervi, fibrae, muscoli &c.* per totam compagem sunt aptata, certisque finibus destinata? In regno *Vegetabili*, quorsum omnes *plantæ, herbe & arbores* referuntur, mirabilia, & omnes convincentia sapientiæ divinæ testimonia itidem videmus. Ut verbo dicam: Est cuique plantæ sua *radix, caulis, & flores.* Et ut eo melius enutririqueant, instructa sunt *fistulis*, quæ succum ex una parte in alteram deferunt, *utriculis* quibus succi continentur, coquuntur & purgantur, *fistulis spirabilibus* seu *tracheis*, quibus ær recipitur & conservatur. Ultimum est regnum *minerale*. Et licet de ejus præcipue interna structura nondum quid certi detexerint ejusdem cultores, multa tamen sunt, quæ certis suis finibus præparata esse constat. Sic experientia duce colligitur exactissimam in mundo mediorum & finium subordinationem esse. Sed cum ejusmodi *scientia media & fines sibi invicem subordinandi* dicatur *sapientia*, & ejusmodi subordinatio, æque ac ipse mundus, DEUM unicum auctorem agnoscat, sequitur *sapientiam D. D.* per principium *experientie* esse manifestam.

§. XII.

PRæterea observamus res ita esse comparatas, ut una

una alterius ope carere nequeat, quin potius una ab altera in essendo & operando dependeat. Corpora cœlestia quantum interserviant globo nostro terraqueo, id vel ipsi effectus, qui in eo quotidie contingunt, satis indicant. Sublato namque sole, lumine diurno, imo maximam partem nocturno destitueremur, frigore premeremur perpetuo, aquæ ac humores omnes in glaciem concreverent, nulla amplius planta nullum animal superesset, totaque hæc massa in rudem atque indigestam molem converteretur. Quod & nos & cetera animantia respirare, adeoque vivere possimus, quod flores & herbæ vireant, quod sonus ad aures animalium perveniat, id aëri est adscribendum. Mineralia quoque intra matrices suas latentia, nutrimento quodam egere est expertum. Uberrima est copia rerum, quæ ad conservationem singulorum animalium pro cuiusque natura & indole concurrunt. Et quemadmodum homo ad conservationem & statum felicem pluribus quam cetera animantia opus habet; ita plurima quoque existant usibus illius destinata. Quis recenserebit omnia, quæ & terra & mare subministrat necessitati & delectationi nostræ interservientia? Res enim naturales aliæ cibo, aliæ potui, aliæ medicamini, aliæ vestibis parandis aliæ ædificiis erigendis, aliæ supellectili variæ instruendæ non unam sed multiplicem præbent materiam. Accedunt artes, varia efficientes & innumera, quibus vita humana non conservatur solum,

sed etiam redditur jucunda. His per experientiam positis, quum tota Natura a DEO pendeat, adeoque usus rerum naturalium & artificialium sint fines a DEO intenti; *bonus a. est. qui aliis confert, que ad conservationem ac perfectionem eorum faciunt: DEUM Optimum esse via experientia detegitur.*

§. XIII.

X **R**eliquum est, adstruamus, *providentiam quoque Divinam experientia patescere.* Illud acturis occurrit *constantia in essentiis, attributis & operationibus rerum.* Ut Systema mundanum consideremus, quod inde ab antiquissimo retro tempore existit, idem adhuc manet. Sidera eadem figura, facie ac magnitudine spectantur, eundemque cursum, iisdem viis persequuntur; quare eorum situm & alias ad se invicem relationes longo ante tempore Astronomi determinant. Vicissitudines temporum in globo terraqueo, quæ a motu solari pendent, statotempore quotannis redeunt. Singulæ species eadem manent. In animalibus eadem natura ac indoles observatur. Unde omne animal hybridum sterile est. Idem quoque de plantis earumque viribus omnino constat. Omnia modo fixo propagantur, ut, licet individua singula successive occidant, species tamen perennent. Et sententiam eorum qui mundum senescere dicunt, inter fabulas referimus. Cum igitur hæc omnia sine provida Summi Numinis cura consistere & perseverare nequeant; *actio a. illa, qua DEUS res omnes in esse suo conservat, Providentia Div. nomine venire soleat, fundamentum*

damentum illius cognoscendæ in *experientia* positura esse tuto concludimus.

§. XIV.

Quemadmodum itaque *experientiam* omnis cognitionis fontem esse probavimus (§. 3.), ita qui eam deserunt, suisque indulgent speculationibus, in varios incidunt errores. Et quo major est divinæ naturæ sublimitas, per infinitam suam excellentiam rationi finitæ impervestigabilis, eo facilius in transvertum abrepti sunt homines, ubi congenitæ imbecillitatis immemores, vel contra vel ultra præclara rerum creatarum de divinitate testimonia, naturali acumine sapere voluerunt. Huc, præcipue ex veteribus, illos referimus, qui cæca quadam malitia fascinati, aut existentiam, aut providentiam divinam prorsus negarunt. Alii autem illorum, pluralitatem deorum statuerunt, alii rebus creatis quid divini inesse sunt arbitrati. Sic Thales Milesius mentem dixit DEUM, qui ex aqua cuncta formaverit; Cleanthes & Anaximenes aëra; Chrysippus naturalem vim ratione præditam, seu divinam necessitatem; Zeno divinam naturalemque legem; Anaxagoras infinitam mentem per se mobilem, Epicurus a. esse quidem DEUM asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri (*). Ut plura silentio involvam. Quot deinde speculationibus Scholastici indulerint, ex historia constat. Huc pertinet Cartesii idea DEI. Eorum autem, qui recentiori ævo absurdas de DEO foverunt sententias, præcipuus erat Spinoza, quem falsa idea substantiæ in erro-

errorem induxit. Celeb Wolfius, quamvis ab erroribus Spinozæ ipsi a quibusdam imputatis, sit alienissimus, quod tamen nonnunquam suas inserat hypotheses, ex scriptis ejus cuilibet patescit.

(A) Horum aliorumque quam plurimum errorum longum leges catalogum ap. Cor. Agripp. in part. II. p. 90. c. 53.

§. XV.

NON tamen diffitendum, quia multa apud quosdam veterum Philosophorum etiam ab experientia sint deducta, & quidem satis egregia. Quid enim de DEO per contemplationem pulcherrimæ hujus mundi machinæ senserint statuerintque, non absque voluptate animi in scriptis eorum passim legitur.

Cic. lib. II. de Nat. Deor. cap. 37. *Supervacuum est in presentia ostendere non sine custode tantum opus stare, nec hunc siderum certum discursum fortuiti impetus esse, & quæ casus incitat, sæpe turbari & cito arietare. Hanc in offensam velocitatem procedere æternæ legis imperio, tantum rerum terra marique gestantem, tantum clarissimum lumini, & ex dispositione lucentium non esse materia errantis hunc ordinem, neque qui temere coierunt, tanta arte pendere.*

Sen. cur bonis viris mala fiant cap. I. *Si essent qui sub terra semper habitassent bonis & illustribus domiciliis, quæ essent ornata signis atque picturis, instructaque rebus in omnibus, quibus abundant ii qui beati putantur; nec tamen existissent unquam supra terram, accepissent autem fama, & auditione esse numen & vim deorum; deinde, aliquo tempore, patefactis terra faucibus, ex illis abditis sedibus evade-*

evadere in hac loca, quæ nos incolimus, atque exire potuissent; cum repente terram, & maria cælumque, vidissent; nubium magnitudinem; ventorumque vim cognovissent; adspexissentque solem, ejuoque tum magnitudinem pulebritudinemque, tum etiam efficiantiam cognovissent; quod is diem efficeret, toto cælo luce diffusa; cum a. terras mox opacasset, tum cælum totum cernerent, astris distinctum & ornatum, lunæque luminum varietatem tum crescentiæ, tum senescentiæ, eorumque omnium ortus & occasus, atque omni aternitate ratis, immutabilesque cursus. hæc cum viderent, profecto & esse deos & hæc tanta opera deorum esse arbitrarentur.

§. XVI.

SED quemadmodum nostro ævo scientiæ philosophicæ a viris ingenio & doctrina insignibus vere ac solide, i. e. methodo experimentalis excolli cæperunt, ita quoque Theologia Naturalis ejusmodi superædificata est fundamento, quod nunquam dimovebitur, i. e. experientia & conclusionibus quas recta exinde ratio derivavit. Viam ceteris præivit Cel. ille Boylius Anglus, qui cordate omnino instituit, ut sermones haberentur ad populum, quibus existentia DEI & attributa ex rerum naturalium consideratione adstruerentur, quo omnis atheismo aditus præcluderetur; sumptibus etiam illis, qui operi adeo salutari incumberent, suppeditatis. Apud varios inde Europæ populos viri eruditionis laude, conspicui, scripta prorsus egregia in hoc argumento ediderunt. Ut ex Anglis Bentley, Ray, Derham; ex Gallis Fénelon & Perault; ex Batavis Nieuwenteyt; ex Germanis Wolfius. Nec de-

lunt

sunt viri docti, qui idem ex particularibus evictura
 iverunt. Sic Hebenstreit ex artificiosissima corpo-
 ris humani coagmentatione, Sturmius ex structura
 oculi, Hambergerus ex inspectione cordis, Schmid
 ex aure, Wucherer e cerebro, Dona ex structura
 manus humanæ, existentiam & perfectiones DEI
 monstrarunt. Illi a, Ipsi, qui est AUCTOR & GU-
 BERNATOR omnium rerum OPTIMUS, sit laus,
 & honor in secula nunquam finienda!

Thef. I.

Veritates in scientiis omnes concatenato inter se
 nexu tradi nequeunt.

Thef. II.

Philosophica omnino sunt argumenta, quæ Icti
 & Medici tractant.

Thef. III.

Philosophiam Scholasticam non intelligunt nisi
 ingenia sublimiora.

Thef. IV.

Theologia Naturalis a priori demonstrari non
 potest.

Thef. V.

Omnis Atheismus Theoreticus resolvitur in u-
 num hoc principium, quod mundus sit a se.

Thef. VI.

Questio de contingentia mundi, prout a Leib-
 nitio & Wolfio proponitur, nihil habet pon-
 deris in Theologia Naturali.

Thef. VII.

Qui supra vulgum sapiebant Gentiles, non ad-
 mitebant Polytheismum.

Thef.

Thef. VIII.
Polytheismus ex Spinozismo est enatus. X

Thef. IX.
Qui Manichæismum propugnant, manifestam
 produnt stultitiam.

Thef. X.
Ex principiis Leibnitzii & Wolfii sequitur nul-
 lum dari malum neque physicum neque mo-
 rale. X

Thef. XI.
Controversia de moralitate, antecederet vel
 consequenter ad legem consideranda, est Lo-
 gomachia.

Thef. XII.
Diversitas opinionum de Summo Bono ex vari-
 etate temperamentorum originem ducit.

1817

Le 15 Mars 1817

Le 15 Mars 1817

Le 15 Mars 1817

1817

Le 15 Mars 1817

Le 15 Mars 1817

